

Populizmus prehrá, ide iba o to, koľko nás bude stáť

Niektoré problémy sa nedajú vyriešiť inak než väčšou snahou.

[15.11.2007, Eugen Jurzyca, INEKO]

Pred dvesto rokmi kúpil majiteľ fabriky stroj a prepustil robotníka. Robotník stroj rozbil, pretože jeho vinou predsa prišiel o miesto. Vysvetliť rozhnevaným robotníkom, že stroje im z dlhodobého hľadiska pomôžu, bolo krátkodobu takmer nemožné. Postaviť sa na ich čelo bolo jednoduché ako facka. Rovnako ako facka je väčšina s odstupom času jasné, že išlo o zlú cestu. Vtedy to bolo jasné iba menšine. Napriek tomu sa presadila. A populistí prehrali. V mnohých krajinách.

V živote spoločnosti sú situácie, v ktorých sa väčšina mylí. Väčšina nechcela u nás napríklad rovnú daň, ani súkromné vlastníctvo, ani voľnú tvorbu cien či bezcolný dovoz čohokoľvek. Rast životnej úrovne, ktorý z týchto krokov vyplýval ale chceli všetci. Spomínané zmeny sa zaviedli v prospech väčšiny napriek jej želaniu. Na to, aby také niečo bolo možné, musí v spoločnosti existovať (okrem iného) kriticky veľká skupina ľudí ochotná obetovať časť svojej obľúbenosti. Tá môže byť vyjadrená počtom voličských hlasov, príjmami z reklamy či len poklepaním po ramenách. Inými slovami, úspech krajiny si vyžaduje, aby politici občas urobili nepopulárny krok napriek tomu, že stratia preferencie, aby novinári občas napísali článok, ktorý spôsobí stratu časti čitateľov, aby sa aj cirkev občas zastala menšinového postoja, ak je správny, aby mimovládky urobili občas aj to, čo nie je v prospech ich sponzorov, aby ostatní občas aj v súkromí zastávali v debate postoj, ktorý sa nepáči ich okoliu. Slovensko takto viac-menej funguje. Problém nastane vtedy, keď sa niekto chce zviezť ako čierny pasažier, keď robí len to, čo sa páči väčšine v oveľa väčšej miere než ostatní. Už dlho to v našej politike nik nepredviedol v takých rozmeroch ako v ostatných pár rokoch Robert Fico.

Väčšine je iste sympatická jeho snaha znížiť ceny potravín útokom na obchodníkov, ktorí ceny predsa určujú. Vysvetliť verejnosti, že ak sa štruktúra finančných tokov medzi obchodom a prvovýrobou bude regulovať zákonom, zvýšia sa transakčné náklady, je takmer beznádejné. Presvedčiť verejnosť, že vyššie transakčné náklady zasa znamenajú zníženie životnej úrovne je už úplná utópia. Mohli by sme nastaviť premiérovi zrkadlo tak, že ho budeme vyzývať, aby teda presadil zákon o plošnom znížení všetkých cien na polovicu, keď verí, že zákonom sa takéto zmeny dajú nariadiť. S nádejou, že iróniu v takejto výzve pochopí on, aj väčšina stojaca za ním.

Ak nebudú mať zisk zdravotné poisťovne, ostane viac na platy lekárom a sestričkám a na liečbu pacientom. Koľko je takých, ktorí o tomto pochybujú? Iste menšina. Nezdá sa, že by na zvrat stačilo vysvetlenie, že peniaze v sektore budú vo veľkom miznúť, pokiaľ vláda presne nezadefinuje, čo sa má za verejné peniaze v zdravotníctve zabezpečiť a kým sa nevytvoria podmienky na kontrolu. Aj tu by bolo možné populistov populisticky vyzvať, aby vysvetlili, prečo teda nerušia zisk aj v povinnom poistení áut, v stavebných firmách budujúcich diaľnice za peniaze platcov daní či u podnikov, ktoré dodávajú počítače do škôl. S rizikom, že im zisk bude zakázaný tiež.

Občanom našej krajiny boli spod zadku rozpredané podniky, ktoré patrili všetkým. Takéto premiérove reči sa naozaj musia páčiť. Je asi nemožné rovnako šťavnatým spôsobom vysvetľovať, že v priemere sa darí viac krajinám s prevažujúcim

súkromným vlastníctvom, než tým, v ktorých vlastnia najväčšie firmy všetci, teda koalíční politici. Ak premiér verí, že je štátne vlastníctvo také efektívne, prečo vláda nevykúpi niektoré podniky od súkromníkov? Mohla by začať s malými, lacnejšími a po úspechoch by mala dostať peňazí aj na kúpu tých väčších. Nakoniec aj nadnárodných gigantov. Aj takto by sa dalo argumentovať. Opäť ale s rizikom, že štát začne vykupovať novinové stánky.

Nuž, zdá sa, že je tu opäť raz situácia, ktorá vyzerá beznádejne. Môžeme sa síce spoliehať na to, že populizmus z dlhodobého hľadiska prehráva, keďže nemá výsledky, či však u nás prehrá skôr než vyčerpáme všetky zdroje rastu ekonomiky, bude závisieť zrejme najviac od počtu a ochoty ľudí chrániť „stroje“ pred väčšinou. Jednoducho, niektoré problémy sa nedajú vyriešiť inak než väčšou snahou.

PS: Na rokovaní Hospodárskeho klubu povedal predseda vlády o vstupe do eurozóny toto: „Pri takomto projekte musíte rátať aj s neúspechom a s krokmi, ktoré bezprostredne urobíte. Ak Európska komisia povie, že kritériá Maastrichtu z nejakého dôvodu neplníme, budeme pokračovať v stabilizácii verejných financií.“

„Musíme plniť záväzky Slovenskej republiky, pokiaľ ide o Pakt rastu a stability. Naďalej budeme znižovať deficit a budeme robiť všetko pre to, aby inflácia dosahovala udržateľnú úroveň.“ (13.11.2007 HN)

Myslím si, že Robert Fico urobil veľa populistických krokov v dôsledku toho, že ekonómov považoval za triednych nepriateľov a preto ich ignoroval. Príprava štátneho rozpočtu na rok 2008 mu však definitívne „prezradila“, že žije vo svete obmedzených zdrojov a ponúkla mu možnosť vybrať si z dvoch ciest: Buď naďalej populisticky tvrdiť verejnosti, že jej rozdá viac, než má, alebo sa zaradiť medzi zodpovedných politikov hľadajúcich rezervy vo zvyšovaní efektívnosti ekonomiky. Tieto jeho vyjadrenia na Hospodárskom klube považujem za signál, že on aj krajina majú ešte šancu na to, aby si vybral druhú cestu.